

THE INTERACTION OF LANGUAGE AND CULTURE: LINGUISTOCULTURAL AND SOCIOSEMIOTICAL APPROACH**Muxammadiyeva Xalima Saidaxmadovna**

Associate Professor, Namangan State University

Tursunova Go'zalxon Abdulmutalli kizi

Namangan State University, Faculty of World Languages, 1st year student

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20133628>

Annotation: This article analyzes the interaction between language and culture based on a linguocultural and sociosemiotic approach. The purpose of the study is to reveal the role of language not only as a communicative tool, but also as a system expressing cultural experience, social norms and national identity. The study used descriptive-analytical, interpretative and comparative methods. The results show that language preserves the cultural memory of society, transmits values from generation to generation and plays an important role in regulating social relations. Using the example of the Uzbek language, it is argued that kinship terms, national dishes, crafts, and speech etiquette units reflect the material and spiritual culture of the people. In conclusion, it is emphasized that language is not a simple expression of culture, but a socio-cultural mechanism that actively participates in its formation and change. [1]

Keywords: language, culture, linguoculture, sociosemiotics, national identity, cultural heritage, communication, social norms.

TIL VA MADANIYATNING O'ZARO TA'SIRI: LINGVOMADANIY VA SOTSIOSEMIOTIK YONDASHUV**Muxammadiyeva Xalima Saidaxmadovna**

Namangan davlat universiteti dotsenti

Tursunova Go'zalxon Abdulmutalli qizi

Namangan davlat universiteti, Jahon tillari fakulteti, 1-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada til va madaniyatning o'zaro aloqasi lingvomadaniy hamda sotsiosemiotik yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi tilning nafaqat kommunikativ vosita, balki madaniy tajriba, ijtimoiy me'yor va milliy o'zlikni ifodalovchi tizim sifatidagi o'rnini ochib berishdan iborat. Tadqiqotda tavsifiy-tahliliy, interpretativ va qiyosiy usullardan foydalanildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, til jamiyatning madaniy xotirasini saqlaydi, qadriyatlarni avloddan avlodga uzatadi va ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda muhim rol o'ynaydi. O'zbek tili misolida qarindoshlik terminlari, milliy taomlar, hunarmandchilik va nutq odobi birliklari xalqning moddiy hamda ma'naviy madaniyatini aks ettirishi asoslab berildi. Xulosa sifatida til madaniyatning oddiy ifodasi emas, balki uning shakllanishi va o'zgarishida faol ishtirok etuvchi ijtimoiy-madaniy mexanizm ekani ta'kidlanadi. [1]

Kalit so'zlar: til, madaniyat, lingvomadaniyat, sotsiosemiotika, milliy o'zlik, madaniy meros, muloqot, ijtimoiy me'yor.

KIRISH

Til va madaniyat insoniyat taraqqiyotining o'zaro chambarchas bog'liq ikki asosiy hodisasi hisoblanadi. Til insonlarning aloqa vositasi bo'lish bilan birga, ularning madaniy tajribasi,

qadriyatlarini, ijtimoiy me'yorlari va jamoaviy xotirasini ham shakllantiradi. Zamonaviy tilshunoslikda til ijtimoiy guruh a'zolari va ularning madaniyati bilan uzviy bog'liq belgilar tizimi sifatida talqin qilinadi; shu bois u faqat axborot uzatish vositasi emas, balki shaxs va jamiyat identifikatsiyasining ham muhim asosi sanaladi. Claire Kramersch til va madaniyat o'rtasidagi munosabatni tilning ijtimoiy kontekst va madaniy autentiklik bilan bog'liq hodisa sifatida yoritadi, Halliday esa tilni "social semiotic" — ya'ni ijtimoiy ma'no yaratish tizimi sifatida tushuntiradi. [2]

Shu nuqtai nazardan, maqolaning dolzarbligi tilning madaniyatni ifodalash, saqlash va yangilashdagi funksiyasini ilmiy asosda ko'rsatish bilan belgilanadi. Xususan, globallashtirish sharoitida tilning milliy o'zlikni asrash, madaniy merosni uzatish va yangi ijtimoiy-madaniy tajribalarni o'zlashtirishdagi o'rni yanada kuchaymoqda. UNESCO ham nomoddiy madaniy meros tarkibida tilni og'zaki an'ana va ifodalar tashuvchisi sifatida alohida qayd etadi. [5] Mazkur maqolaning maqsadi til va madaniyatning o'zaro ta'sirini nazariy hamda amaliy misollar asosida yoritish, tilning madaniy mazmunni aks ettirish va ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishdagi o'rnini ko'rsatishdan iborat.

TADQIQOT METODI

Tadqiqot tavsifiy-tahliliy xarakterga ega bo'lib, unda lingvomadaniy va sotsiosemiotik yondashuvlardan foydalanildi. Asosiy metodlar sifatida ilmiy manbalarni sharhlash, nazariy umumlashtirish, semantik tahlil va misollar asosida interpretatsiya qilish usullari qo'llandi. Nazariy baza sifatida til va madaniyat munosabatiga oid xalqaro manbalar, jumladan Kramerschning *Language and Culture* asari, Hallidayning tilni ijtimoiy ma'no tizimi sifatida talqin qiluvchi qarashlari, shuningdek o'zbek tilshunosligidagi Mahmudov va Hakimovning ishlari tanlandi. Hakimovning *O'zbek pragmalingsvistikasi asoslari* asari 2013-yilda Akademnashrda nashr etilgani va bibliografik jihatdan tasdiqlangani ko'rinadi; Mahmudovning 2012-yildagi "Tilning mukammal tadqiqi yo'llarini izlab..." nomli ishi esa keyingi bibliografik manbalarda qayd etilgan. [4]

Tahlil materiali sifatida o'zbek tilidagi qarindoshlik terminlari, hurmat shakllari, milliy taomlar va hunarmandchilikka oid birliklar tanlandi. Bu birliklar til orqali madaniyatning qanday kodlanishini ko'rsatish uchun namuna vazifasini bajardi.

NATIJALAR

Tahlil natijalari bir necha muhim holatlarni ko'rsatdi. Birinchidan, til jamiyat a'zolari uchun oddiy aloqa vositasi emas, balki ularning ijtimoiy tajribasi va madaniy hayotini ifodalovchi ramziy tizimdir. Britanikada til ijtimoiy guruh a'zolari va ularning madaniyatidagi ishtiroki bilan bog'liq konvensional belgilar tizimi sifatida ta'riflanadi; bu esa tilning madaniyat bilan organik aloqasini tasdiqlaydi. [2]

Ikkinchidan, til milliy o'zlik va madaniy xotirani saqlashning muhim vositasidir. UNESCO materiallarida til nomoddiy madaniy merosning tashuvchisi sifatida ko'rsatiladi; demak, til orqali xalqning urf-odatlarini, og'zaki an'analari va tarixiy tajribasi keyingi avlodlarga yetkaziladi. [5]

Uchinchidan, o'zbek tilidagi ayrim leksik qatlamlar xalqning madaniy xususiyatlarini bevosita aks ettiradi. Masalan, qarindoshlik terminlarining kengligi oilaviy aloqalar va ijtimoiy yaqinlikning muhimligini ko'rsatadi. "Ota", "ona", "aka", "opa", "amma", "xola", "tog'a", "jiyan" kabi birliklar nafaqat semantik, balki madaniy yuklamaga ham ega. Xuddi shuningdek, "palov", "do'ppi", "atlas", "kulolchilik" singari birliklar moddiy madaniyatning til tizimida mustahkam o'rin olganini ko'rsatadi. Bu holat tilning madaniyatni nominativ va semantik jihatdan aks ettirish xususiyatini namoyon etadi. [3]

To'rtinchidan, nutq odobi va murojaat shakllari ham tilning madaniyat bilan bog'liqligini ko'rsatadi. O'zbek tilidagi "siz"lash, ehtirom ifodalovchi birliklar, kinoya va pichingning qo'llanishi ijtimoiy masofa, hurmat va pragmatik ma'no qurilishida muhim rol o'ynaydi. Bu jihat pragmalingsvistik yondashuv doirasida alohida ahamiyatga ega. [4]

MUHOKAMA

Olingan natijalar til va madaniyat o'rtasidagi munosabat bir yo'nalishli emasligini, aksincha o'zaro ta'sirga asoslangan murakkab tizim ekanini ko'rsatadi. Til madaniyatni ifodalaydi, biroq shu bilan cheklanmay, uni shakllantirish va ijtimoiy jihatdan mustahkamlashda ham faol qatnashadi. Kramsch tilni madaniy autentiklik va ijtimoiy kontekst bilan bog'lab talqin qilsa, Hallidayning sotsiosemiotik qarashlari tilni ma'no ishlab chiqaruvchi ijtimoiy mexanizm sifatida tushuntiradi. Bu ikki yondashuv tilni faqat struktur birliklar yig'indisi emas, balki madaniy amaliyotlar bilan bog'liq dinamik tizim sifatida ko'rishga imkon beradi. [1]

Shuningdek, tilning lug'aviy tarkibi va pragmatik imkoniyatlari jamiyatdagi tarixiy o'zgarishlar bilan boyib boradi. Ijtimoiy aloqalar kengayishi, madaniyatlararo ta'sir va global kommunikatsiya natijasida yangi birliklar tilga kiradi, ayrimlari esa faol qo'llanishdan chiqadi. Shu ma'noda til madaniyatning passiv aks-sadosi emas, balki o'zgaruvchan madaniy jarayonlarning faol ishtirokchisidir. [2]

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, til va madaniyat o'zaro ajralmas hodisalardir. Til jamiyatning kommunikativ ehtiyojlarini qondirish bilan birga, uning tarixiy xotirasi, madaniy qadriyatlarini va ijtimoiy me'yorlarini ifodalaydi hamda uzatadi. O'zbek tili misolida qarindoshlik terminlari, milliy-madaniy birliklar va nutq odobi vositalari tilning xalq hayoti bilan naqadar chuqur bog'langanini ko'rsatadi. Shu sababli tilni o'rganish, ayni paytda madaniyatni o'rganish demakdir. Bu esa lingvomadaniyat, pragmalingvistika va sotsiolingvistika yo'nalishlarida olib boriladigan tadqiqotlar uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.[3]

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kramsch, C. (1998). *Language and Culture*. Oxford: Oxford University Press.
2. Halliday, M. A. K. (1978). *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. London: Edward Arnold.
3. Mahmudov, N. (2012). *Tilning mukammal tadqiqi yo'llarini izlab... // O'zbek tili va adabiyoti*.
4. Hakimov, M. (2013). *O'zbek pragmalingvistikasi asoslari*. Toshkent: Akademnashr.
5. UNESCO. (2003/updated web resource). *Intangible Cultural Heritage*.